
Мирко С. Бојанић

ПУТОВАЊА ПО ПРЕДЕЛУ СЕРБСКОМ 30-ТИХ ГОДИНА 19. ВЕКА

У току своје прве владавине кнез Милош Обреновић је дипломатском мудрошћу постепено извлачио Србију из стега Отоманске империје. У исто време жели да среди унутрашње односе и прилике у свим областима, ослањајући се, између осталог, на рад нахијских (окружних) судова и њихових органа. У малену земљу могло је лако да се уђе са свих страна, с ко зна каквим намерама, а и њени житељи осећају потребу да неким послом својим путују по „пределу сербском”, али да омакну и преко Дрине, Саве и других међа Књажества.

Осећао је Милош да има и непотребног тумарања и покушавао је да путем уредби и указа успостави неопходни поредак. Под бројем 2440 од 8. децембра 1832. године „Суд Народниј Србскиј” пише нахијским судовима, наводећи и ове речи: „Приложениј овде *Височајшиј Указ Њиове Светлости* Милостивејшега Господара и Књаза нашега, од 7. т.м. Н° 3480. у смотрењу начина, како ће полицајне власти и магистрати у издавању пасоша овдашњима подајницима, и прегледању пасоша страни пришелица од 1. јануара наступајуће 1833. године поступати: *Њиова Светлост* Милостивејшиј Господар и Књаз наш деноночно о добром поредку у Држави нашој старајући се, изволео је милостивејше послати, и Височајше наложити нам...”

Зна се шта ће бити наложено – да се указ спроводи и поштује. Наведено писмо Суда Народног Србског завршава се необичним изузетком: – „У опоменутом Указу у члену 1. речи следејући: „Ако путник, каков знатниј Господин, или на гласу Државниј чиновник не буде”, ваља да узмете да се оће да рекне – да, ако је такви, не ваља га за пасош питати, а имао га он или не имао” (Исти извор).

Увиђајући да ствари не иду како се замишљало, Суд народни пише из Крагујевца, Н° 1936 од 14. августа 1833. Дакле, само осам месеци од почетка примене овог по безбедност земље врло значајног прописа. То писмо заведено је у Историјском архиву у Ваљеву под бројем 243, од 26. августа 1833. Гласи:

„Славниј Суде Наије Ваљевске!

До сад је већ неколико пута свима наискима судовима налагано, да се учине наредбе да нико никуда без пасоша не иде, и ако би се кои такви нашо, да се надлежном наискоме суду одведе, кои да га испита, откуда је, куда иде и зашто пасоша нема, и док се добро не увери да је поштен човек, и да нигди ништа зло није учинио, да га не пусти; па при свем томе имали смо више пута прилике видети, да тек одавде из Крагујевца, осим остали места, толики беже, и нестане иј тако, да им ни гласа ни трага нема, које довољно сведочи, да су и наиски судови и капетани и кметови речени налог презрели, и за ништа га држе. Осим остали побегли су ово дана из Крагујевца двоица; један коњаник из Гарде, и један момак из конака, и за неколико дана ништа се за њи не чује куда су се дели, као да су у земљу пропали.

Да би се дакле ово злоупотребљеније и презрење налога више власти искоренило, налажемо вам, да наложите подручним вам капетанима, а они кметовима свои капетанија, да учине наредбу да сваки, био он ко му драго, кад непозната човека види, за пасош пита га, и ако му пасош не покаже, или баш ако се какав и покаже, будући сваки не зна читати, нека таковога, ако му се сасвим страно свиди, своје кмету одведе, кои преко капетана, ако подозрителан буде, да се пошље Суду наискоме. Тако поступајући може бити да ће се и речена двоица уватити. Једноме од њи, т. ј. гардисту, име Прока Здравковић из Дренове у Наији јагодинској а другоме Ђира Мијаиловић. Првога не можемо вам послати лично описање, а други је човек висок, сувоњав и ћорав.

Препоручујући вам дакле да се овога налога тачно држите, јављамо вам, да ће онај, кои буде узрок, што се он не извршује, под најстрожи одговор доћи, био тога узрок Суд, или Капетан или Кметови”.

Сигурно је у животу било и оних који су волели да раде на своју руку, у уверењу да ће моћи да измакну оку правде и закона. Како је један прошао показује писмо Суда Народног Н° 3013 од 16. децембра (МИАВ 382, 21. XII 1833):

„Славниј Суде Наије ваљевске!

Сими Давидовићу кои је по известију вашем од 30. новембра т.г. Н° 475 из Аустрије, побегши одунда, опет онамо утеко, сад наново овамо вратио се, удрите 25 штапа, што је без пасоша тумарао, па га пустите, на 10 сати ближе обали да се не пушта”.

Занимљиво ће бити да се види ко су и одакле били путници који су се 1832. године јављали Исправничеству, односно полицији у Ваљеву ради „вавидирања виза”, односно увида у пасош и убележавања у протокол да су били у овом месту и куда даље иду и каквим послом. Можда ће неко међу њима моћи да пронађе и свог давног претка и да види чиме се бавио. Ови су путовали пре најновијег указа, али сигурно на основу неких ранијих уредби.

У ј а н у а р у 1832. заведени су у службене књиге:

„Коста Хаџи Селак из Београда, трговац, пријавио се Суду овом с пасошем Славног Суда Београдског (код свих се обавезно уносио датум

издавања и број, што се у овом прегледу неће бележити, као небитно) одходи у Ужицу тоже трговином”.

Димитрије Гуда из Београда, трговац, Никола Ашиковић из Београда, фишегџија, Ђорђе Далађура из Београда (није наведено занимање), Илија Јовановић из Београда (не пише занимање) – сви се враћају, или како је бележено: „одлазе обратно”.

„Ђорђе Николић из Београда, трговац... одлази у Ужице трговине ради”.

„Јован Тешић из Ужица, трговац, прошао кроз Ваљево... и одлази у Београд ради трговине”. На истом је путу и задатку и Илија Тунчић из Ужица.

„Стеван Пијановић из Шабца... доходио овди брату својем на посешћеније, одлази обратно”.

Одлазе обратно Јанија Буруника из Београда, Живан Милетић из Шапца, Аргир (?) Ђорђевић, Васа Антонијевић, Риста Стефановић, Данило Танасковић, Чочо Стеријевић и Ристо Васић – сви из Београда.

„Атанасије Ружић, бећар родом из Плевина (?) прошао кроз Ваљево... с пасошем Славног Суда ужичког и одлази у Шабац службе тражити”.

„Мемед, момак Зулфикар-паше: прошо кроз Ваљево... с пасошем Сл. Суда ужичког... и одлази у Београд послом своим”.

„Петар Савић из Београда... одлази у Крупањ трговине ради”.

„Цветко Ристић из Битоља... с пасошем ћуприским... и јавизом Суда Крагујевачког... и одлази у Крагујевац”.

„Петар Јанковић из Шабца... одлази обратно”

Ф е б р у а р а исте године виђени су у Ваљеву:

„Милета Ристивојевић из с. Куњаја Нах. Јагодинске по пасошу капетана Темничкога Меленка Радиковића... који је тражио свога сина и одлази обратно.

Одлазе обратно, за Шабац: Јован Чаркић и Марко Крунић.

„Ислам Сулејманов из Ниша... с пасошем ћуприским... одлази у Београд”.

„Тадија Чаић родом из Кимана села Банатског... с пасошем Сл. Суда Београдског... одлази у манастир Рачу Н(ахију) соколску”.

„Ђорђе Груић из Цесарије... с пасошем Сл. Суда Крагојевачког... одлази у Крагојевац”.

(За Београд се враћају Чочо Стеријевић, Вучко и Глигорије Боисић, Ђорђе Поповић, Јања Димитријевић, Бранко Поповић, Аргир(?) Ђорђевић, Риста Стефановић, Васа Ђурђевић, родом из Смедерева а житељ београдски, Никола Ашковић, Коста Ристић, калфа болтациски и Бранко Поповић, трговац).

„Мијаило Томић из Београда... одходи у Ужицу”.

„Мемед Топчат, Тушан Караочић и Усеин Талоп из Ужица... одлазе у Београд?” (Исти пут води Мемиш-бега Алибеговића и неког Допјатића).

„Панта Панезић (можда Пенезић) из Ужице... одлази обратно”:

(Димитрије Пила и Јова Максимовић, трговци београдски, иду даље).

„Цигаиии Цека Каравла из Крагујевца кои је у Ужицу био са женом својом служио. Полази у Београд службу тражити, по пасошу Сл. Суда ужичког”.

У м а р т у пут је нанео кроз Ваљево Мијаила Цветановића, с пасошем ђупријским, Османа Турчина из Београда, Ђукана Радивојевића „дунђера из Боровине нахије соколске с пасошем Сл. Суда ужичког... одлази по нах. овој радити”, Стојана Марковића, трговца из Београда, Анђелка Јанковића, из Београда трговца, „ради вересије и одходи обратно”, Јована Видаковића, ђурчију из Сарајева, „с пасошем Сл. Суда ужичког... одходи у Београд трговине ради”, Анту Радошевића, трговца из Сарајева, Алемпија Пепела, екмецију из Ужица, Марка Филиповића из Крагујевца, Васу Матића, ђурчију из Београда, Миленка Митровића, трговца из Београда, Андрију Јовановића из Босне, с пасошем Сл. Суда Смедеревског и одлази у Смедерево”, Јакшу Радовића, с пасошем Славног Суда Ужичког... „одлази у Београд трговином”, Илију Тулчића из Ужица, трговца, Мемед Филушића из Ужица, „одлази у Шабац дуг свој наплаћивати”, Омера Мемедовића, „из Београда Турчин прошао кроз Ваљево и одлази у Ужице трговине ради”, Атанасија Стефановића из Шапца, Марка Аврамовића „из Забонице Нахије Крагујевачке”, Беџира из Ниша и Садика Алића „и два друга с њим пријавио с пасошем ђуприским... одлази у Београдску Нахију ради трговине”.

И у а п р и л у је доста путника који крећу нешто да обаве:

„Стефан Цолакуша трговац из Чачка... одходи у Београд трговином с пасошем Славног Суда пожешког”.

„Коста Ђокић из Приштине и још два друга пријавили се Суду овом и одходу у Смедерево занат свој радити с пасошем Славног Суда јагодинског”.

Исти циљ одабрао је и Симо Филиповић из Приштине.

Мијаило Лазичковић из Скопља и Ђорђе Ристивојевић из Орида с једним другом... одлазе обратно.

„Вељко Ђоћевић из Велеза... одходи у Чачак гајтан продавати”.

Враћају се у своја места: Тасо Ставревић из Велеса, Марко Филиповић и Милосав Вуковић из Крагујевца, Настас Наумовић, калдрмција из Београда, Димитрије Ђурђевић из Београда, Марко Лазаревић из Шапца, Јован Карал папуцијски калфа из Ниша, Митар Маринковић и Лазо Михаиловић из Шапца, Маринко Миловановић, Аврам Ђорђевић, Ристо Китановић и Максим Ивановић из Београда.

„Сулејман Аметовић из Ђумруцука (?) прејавио се Суду овом јошт с њим два друга с пасошем Славног Суда ђуприског... и одлазе у Ужице трговине ради”.

„Михаило (и) Јован Житељи Тешанског кадилука прејавили се с пасошем Јагодинског капетана Јована Мићића... и одлазе у Шабац”.

„Станко Мнханловић из Босне Нахије тешанске кои је био потерат на војску и побегне у наш предел капетана Јован Мићића из Частине (?)” или Чаetine.

„Симо Бељаковић из Сарајева родом... одлази у Београд службе тражити”.

„Ивко Јовановић из Ниша са своја два друга... с пасошем ћуприским... одлазе у Шабац”.

М а ј је имао своје путнике. Убележени су:

„Анта Николић из Јагодине... одходи у Шабац барут продавати”.

Одлазе обратно: Маринко Николић из Шапца, Лазар Васиљевић из Београда, Илија Турунцић из Ужица трговац, Уста Салиј, табак из Београда, Зрно Радоичић и Никола Степановић из Дубоког, нахије ужичке, Марко Мијатовић из Бишће (Бихаћа) бећар, Милован Мирановић из Дубице, нахије ужичке, „одлази натраг роду своме”.

„Ђорђе Ђурђевић из Пирота мутаџија јоште са шест друга... с пасошем Славног Суда јагодинског и одлазе у Шабац занат радити”.

„Јанко Живановић из Пирота... с пасошем Славног Суда крагујевачког... одлази у Крупањ радити”.

„Вуле Мирковић и Радич Цветковић родом из Крагујевца... одлазе у соколску нахију ради трговине”.

„Петар Јовановић Ужичанин... отиде у Београд трговине ради”.

„Тасо Ставревић из Велеза Алаџар... с пасошем Славног Суда Пожешког... одлази у Чачак”.

„Михаил Џамбас из Фелеза (вероватно Велеса)... с пасошем ћуприским... одлази у Чачак”.

„Степо Радовић из Ужица трговац... отиде у Београд трговином”.

Мића Радић и Симо Кеџман, „родом из Бишћа... с пасошем Славног Суда шабачког... одходе капетану Бићком у Прибој”.

У Београд одлазе Никола Ђурђевић, родом из Турске, из Манастира (?) и Лемон и Бећир Џеверовић из Београда.

„Алија и Бећир и Салија родом из Арнаутске... с пасошем Славног Суда Београдског... и одходу у Ужице”.

Јављао се и Никола Стојановић, грнчар из Ниша.

„Стојан Милић из Белвице Нахије Јагодинске кои је овде сина свог тражио и нашавши га прејавио се Суду... и отишао натраг у Белвицу”:

У ј у н у су обавили или пошли да обаве послове:

„Андрија Миловановић из Брусника са четири друга и једанес коња кои су овде вино доносили и продавали... с пасошем ћуприским... и одлазе обратно”.

Враћају се кућама: Јово Давидовић из Београда, Стеван Ђокић из Брестовца, с пасошем ћупријским, Цветко Ђорђевић из Београда, Станко Милосављевић из Колара, Митар Петровић из Београда.

„Ибраим Исмаилов из Ћуприје с једним другом своим... с пасошем Славног Суда Јагодинског... и одлазе у Шабац трговине ради”.

„Јевто Гавриловић и Богдан Крсмановић и Милош Трипко из Сребрнице... с пасошем капетана Васића из Соколске Нахије... и одлазе у Београд ради трговине”.

„Станко Стојановић из Ћуприје с пасошем Надзиратеља ћуприског... и одлази у капетанију колубарску Нахију ваљевску”.

„Илија Марковић из Буара Нахије ужичке... одлази у Београд рода (можда: рада) тражити”.

„Обрад Ивановић с једним другом родом из Параћина... с пасошем Славног Суда Јагодинског... и одлазе у Београд ради трговине”.

„Стеван Обрадовић из Шопића Нахије Београдске... одходи на скелу љубовин(ску)”.

„Митар Марковић родом из Сарајева... с пасошем Славног Суда Београдског... и одлази на Љубовић. скелу”:

„Паун Марковић родом из Разаука... с пасошем Славног Суда ћуприског... и одлази у Београд”.

И Коста Тасић је, изгледа, као и претходни Паун, из истог места, мада је уз његово име уписано да је из Разулка. Један назив је бар тачан. Суд је исти.

„Никола Мијаиловић житељ и терзија Београдски... одходи у Ужице ради промишљености (заната)”.

„Јања Димитријевић житељ Београдски... и одходи у Ужице тоже промишљености трговине”.

„Тешо Живановић из Шабца... и одлази у Пожегу на вашар”.

На исти вашар су се наканили из Београда Ђорђе Јоксић и Станко Стефановић.

„Ранће Јаић из Зилибе Турчин... с пасошем Славног Суда Београдског... одлази у Београд трговином”.

И у ј у л с к и м врућинама крстарили су Србијом а пролазили кроз Ваљево:

„Ристо Милковић родом из Ниша... с пасошем Славног Суда Ужичког... и одлази у Београд Брату своме”.

„Сулејман Аметовић из Видина који је био у царској војсци у Босни... с пасошем Славног Суда Ужичког нахије Соколске... и одходи у Београд Службе себи тражити”.

Путују „обратно трговином”: Сретен Јовановић из Параћина, Ранко Ђурђевић и Михаило Милошевић из Шапца, као и Сима Шорчић, а из Београда је Стојан Делимарковић, Усеин Дервиш из Призрена с једним другом.

У Шабац се враћа, вероватно обављена посла, Миле Милошевић.

„Лазар Краиноввић из Сарајева... с пасошем Славног Суда Шабачког... одходи у Београд трговином”.

„Стојан Милошевић из Београда... одходи у Ужичку нахију трговином”.

„Петар Јовановић из Пирота... с пасошем надзиратеља ћуприског... одходи у Босну”.

Танасије Ракић из Кочера (или Качера) нахије ужичке иде у Шабац, а Илија Јовановић и Дима Лечић из Шапца у Београд, Јоцо Милићевић из Приштине у Београд, Никола Бошковић из Шапца у Крагујевац, Ламбро Михаиловић из Београда у Чачак.

„Јован Савић... с пасошем Славног Суда ваљевског родом из Ваљева... одводи у Београд кола с воловима к газди своје”.

„Игњат Матић прибегши из Цесарије из Врдника... с пасошем Славног Суда Шабачког... одлази у село Рогачу Нахију Београдску”.

„Стева Наичић (или Најчић) из Каидала (?) бећар... с пасошем Славног Суда Пожаревачког... одлази у Шабац”:

А в г у с т и нова лица на друмовима и путeljцима Србије:

„Никола Ђорђевић из Конице (?)... с пасошем Славног Суда Шабачког... одлази у Ђуприју”.

„Ристо Лукић и Бећир Курта Цигани из Београда... одлазе у Крагујевац и Нахију крагујевачку тратити из (следи нејасна реч) = можда: гуслање.

Обратно путују: Ђорђе Глигоријевић из Београда, Митар Трчковић из Пирота, с још једним другом, Стојан Ђурић из Крагујевца и Стојан Вучковић, Циганин из Београда.

Амет Усеиновић из Београда путује у Шабац, али преко Ваљева.

„Лазар Краљевић из Сарајева... с пасошем Славног Суда Шабачког (и) још једним другом... одлази у Соко послом својим”.

„Јован Благовић из Сарајева... с пасошем Славног суда Београдског... одходи до границе Србије”.

„Стеван Ђорђевић родом из Крагујевца... с пасошем Славног Суда Београдског... одходи у Сарајево”.

„Сала Абдулић из Заичара... с пасошем Славног Суда Јагодинског... одлази у Шабац с једним другом раду (или роду) својему”.

„Димитрије Ђорђевић из Велеза... с пасошем Славног Суда Јагодинског... одлази у Крагујевац с још једним другом”.

„Мијаило Манвио из Крагујевца који је неколико година у Босну отишао... с пасошем Славног Суда Шабачког и отиде у Београд трговине ради”.

„Гавро Радовић родом из Сарајева пријавио се с пасошем Славног Суда Ужичког... а одлази у Београд ради уживљенија свог”.

„Лазо Радосављевић из Цесарије присегшиј из Добановаца Сурчинске вармеђе... с пасошем Славног Суда Шабачког и одлази у Крагујевац к високо славном Суду Народном србском”.

У с е п т е м б р у виђени су у Ваљеву, а године и даље 1832:

„Иво Шаиновић пребегшиј из Цесарије с женом својом и с једним лудим сином који се чрез неко време обдржавао с пасошем Славног Суда Шабачког... одлази у Крагујевац службе тражити”.

„Удовица Јула Бирашица из Митровице Цесаро-краљевске стране која је у Ваљеву к ћери и к зете на посешћеније долазила... с пасошем високославне кенерал команде... и одлази обратно”.

Обратно још крећу: Миливоје Папуција из Бачке (?), нахије пожешке, Максим Боровић из Босне, село Обреж и Тривко Остојић из Шапца.

Јанко Димитријевић из Београда „одлази у Ужице трговином”.

„Јевта Дучић и Илија Наранчић трговци из Требиње... с пасошем Славног Суда Ужичког... одходу у Шабац” 19. септ. 1832. (Јевта Дучић путоваће и 6. децембра у Београд).

Мустафа Сарајлија, родом из Београда, „одходи у ужичку нахију”.

„Миленко Миловановић јошт с једним другом из Ћуприје... с пасошем Славног Суда Јагодинског... одходи у Београд”.

О к т о б р а месеца трговачки послови одвлаче у Београд Дену Стојковића и Мијаила Петровића из Крагујевца, Стојана Јанковића и једног његовог друга из Јагодине, а из овог места због нечег одлазе у Београд и Стојан Петровић и Павле Ранђеловић, па Асан Абдулић из Ниша, па Ђорђе Настић „из Турске калдрмција”.

„Дишо Наиловић из Златице пријавио се Суду овом с пасошем ћуприским... и одходи у Крагујевц”.

„Сима Војводић пребегши из Цесарије Села Шида... с пасошем Славног Суда Шабачког... одлази у Београд Службе себи тражити”.

Михаил Цамбас и Димитрије Ђорђевић из Велеса одлазе „до границе Србске”.

Димитрије Јон, Јован Радуловић и Ђорђе Николић, „Цигани... с пасошем Сл. Суда Београдског... одлазе у Ужице”.

У Шабац се враћају Тривко Остоић и Јован Јоић, бећар, а у исту варош се намерио Јован Теодоровић из Зворника.

„Милош Живковић и Јанко Живковић из Крупња... с пасошем Капетана Рађевског Илије Марковића из Бастаја... одлазе у Јагодину”.

„Михаило Ђорђевић из Велеза... с пасошем Славног Суда Пожешког... одлази Ужице по делу својему”. Вероватно му је друштво правио, исте полазне и завршне „станице” Таса Ставрић.

У Босну се, с пасошем капетана Петра Васића, враћа Јован Вукашиновић.

Димитрије Јанковић из Орида „одходи обратно у вилајет”. И Петар Тодоровић, грнчар из Параћина, „одходи на вилајет свој”.

Н о в е м б а р је, јесењи дани, па сви, вероватно, журније грабе до некаквих коначишта.

„Омер Сарач родом из Босне... с пасошем Славног Суда Београдског... одходи у Жице”. (Као да је и писару било хладно па прогута једно слово али некако незгодно остаде записано по уморног Омера).

Биће топлије код куће Маринку Кнежевићу из Шапца, Алекси Ђерманићу из Београда и његовом земљаку и суварошанину Симеуну Јовановићу. Само да стигну.

Не зна се како ће проћи Милош Првуловић из Тимока, с једним другом на путу за Крагујевац, па Коста Митровић и Марко Георгијевић из Турске, јер Београд је још далеко.

Мора да је успешан био „Никола Теодоровић касапин из Београда кои је овде долазио и бавио се неко време... с пасошем Славног Суда Београдског... одлази у Крагујевац с женом својом”. Сигурно је она паре чувала.

И Мехим, Турчин из Грачанице, вољом писара, „одходи у Жице”.

Петар Тодоровић и Тодор Стевановић поитали из Текије у Јадар.

Ибраим Муставић и Сали из Сарајева волели би да су већ у Београду.

Мало је намерника донео децембар у Ваљево те 1832. У Београд се враћа калфа Димитрије Блашкић. Млад је па ће издржати, али о Ђорђу Ђорђевићу из Шапца не зна се ништа, сем да иде у престони Крагујевац.

ИАВ, Окружни суд Ваљево, бр. 426, 1833.

ЗНАЧЕЊЕ МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ:

<i>бећар</i>	– самац, неожењен човек
<i>бирташица</i>	– крчмарица
<i>болтација</i>	– дућаница, трговац
<i>вармеђа</i>	– управна област у мађарској, жупанија
<i>дело</i>	– посао, рад
<i>дунђер</i>	– дрводеља, тесар
<i>екмеција</i>	– пекар
<i>јавиза</i>	– виза
<i>кадилук</i>	– кадијино (судијско) подручје
<i>мутабија</i>	– занатлија који од козје длаке прави торбе, покриваче и сл.
<i>подозритељан</i>	– сумњив
<i>предел (сербскиј)</i>	– територија, простор
<i>промишљеност</i>	– занат, радиност
<i>свидети се</i>	– учинити се (на основу виђења)
<i>табак</i>	– занатлија који штави кожу
<i>тоже</i>	– такође
<i>тратити</i>	– трошити (време, новац)
<i>ћурчија</i>	– крзнар, кожу(х, в)ар
<i>уживљеније</i>	– услови за живот (у неком месту)
<i>чрез</i>	– због
<i>цамбас</i>	– трговац коњима; вешт и препреден човек